

A KORONÁZÁS ÉS KÖZJOGI JELENTŐSÉGE.

— Első Közlemény. —

Bevezetés; a magyar királyság intézményének történelmi kifejlődése.

A faji elszigeteltségből származó nemzeti egység érzete teremtette a magyar államot, és ez tartotta azt fenn 1000 éven át annyi viszontagság között.

Ezen nemzeti egység érzetének lazulása mindig végveszélylyel fenyegette nemzetünk állami életét, valahányszor pedig ezen nemzeti közérzület megerősödött, a magyar nemzet mindannyiszor gyors virágzásnak indult.

Az ősi intézményekhez való szívós ragaszkodás tartotta fenn a magyar nemzetben az egység és összetartozóság érzetét, és csakis ezen szívós ragaszkodás leendő képes azt nemzeti individualitásunkkal együtt, a jövőben is fentartani.

Nem szabad engednünk tehát, hogy a magyar nemzetből kivesszenek az ősi tradíciók, és hogy ősi intézményeink életképességébe vetett hitünk megtörjön, és olybá tekintsük azokat, mint a melyek nem felelnek meg többé az új kor változott viszonyainak; hanem ápolni és fejleszteni kell a magyarban azon meggyőződést, hogy ősi intézményeinknek szelleme azon fentartó erő, melynek ezer éves fenmaradásunkat köszönhetjük, és hogy azoknak szelleme van hivatva nemzetünket egy új ezredéven át továbbra is fentartani.

A haladó kor megkívánja ugyan, hogy az intézmények hozzá idomuljanak, de hiszen éppen ezen idomulási képesség teszi az intézményeket életképesekké, és biztosítja azoknak egészséges kifejlődését.

Az idegenből recipiált intézmények vagy nem képesek meghonosodni történelmi alkotmányokban, vagy pedig fejlődésük oly irányt vesz, hogy azon intézmények egészen átalakulnak, és csak külső formája marad fenn annak, a mi idegenből átvétetett.

A tudománynak és irodalomnak arra kell törekedni, hogy visszavezessék a nemzetet azon ősforráshoz, melyből nemzetünk államalkotó erejét merítette, hogy saját nemzeti intézményeink értékével megismerkedve, azoknak életerős szellemét az utódok számára conserválják.

Ily életerős intézménye a magyar alkotmánynak a koronázás, melynek kilenczszáz éves történelme bizonyítja életképességét.

A koronázásban kifejezésre jut a magyar nemzet egész közjogi gondolkozása, a magyar alkotmány korlátolt monarchiai jellege, a királyi méltóságnak közhatalmi jellege, és jelképes kifejezése annak, hogy a király hatalmát nem saját jogán, hanem a nemzettől nyert felhatalmazás alapján bírja, ennél fogva azt az állam érdekében kell érvényesítenie. A koronázás magában foglalja mindazon alkotmányos formákat, melyek mint ruha a testet, a magyar alkotmány jogelveit és lényegét megóvni voltak és vannak hivatva az idők viszontagságai ellen.

Mindazon formaságok, melyekkel a magyar alkotmányban találkozunk, nem merő ceremóniák, hanem igen fontos jogelveket takaró és védelmező külsőségek, melyekhez valamint őseink is ragaszkodtak, úgy nekünk is ragaszkodnunk kell, mert, ha a nehéz viszonyok nem engedik az alkotmányelveinek érvényre jutását, ezen formaságok vannak hivatva

azokat az utódok számára megmenteni, hogy alkalmas időkb-
ben ismét érvényre juthassanak.

Ilyen fontos, és alkotmányjogi elveket magában rejtő
formaság a magyar király koronázása is, a melyhez nem
hiába ragaszkodott nemzetünk nyolczszáz éven át, mert
különösen a mohácsi vész óta nem egyszer kétségbe vont
nemzeti jogainkat és alkotmányunkat a koronázáshoz való
szívós ragaszkodás mentette meg.

Azt hiszem tehát, nem végzek felesleges munkát, ha
megkísértem előadni a koronázás intézményének történelmi
fejlődését, és kifejteni annak közjogi jelentőségét, és azon
alkotmányjogi elveket, a melyek a koronázás formaságában
rejlének, és a melyek ma is alkotmányunk legsarkalatosabb
tételait képezik.

Magyar Királyság, 1848. évi. * * *

Nem szükséges e helyütt bővebben fejtegetnem, hogy
alkotmányunk történelmi alkotmány, mely egy ezredév alatt
fejlődött oda, a hol ma áll. Ez köztudomású dolog és nem
igényel bizonyítást. De hogy azon czélt, melyet jelen dolgo-
zatomban magam elé kitűztem, elérhessem — éppen azért,
mert alkotmányunk történelmileg fejlődött — nem mellőzhet-
tem e helyütt azon főmozzanatoknak előadását, a melyek még
a királyság megalapítása előtt alkotmányunk főjellemvonását
megadták és döntő tényezőkként hatottak annak további
fejlődésére.

Alkotmányunk ősi formájára felette eltérők a jogtudo-
sok és írók nézetei. A magyarok ősalkotmányát Tierri Amadé
katonai köztársaságnak, Lakics örökös monarchiának, Máriássy
demokratikus köztársaságnak, Kiss szövetségen nyugvó aristo-
kratikus köztársaságnak, Korbuly a közös fővezér és a nemzet-
gyűlés kapcsa által összetartott szövetségi alkotmánynak, Hajnik
pedig szövetséges törzsszervezetnek nevezi, de senki sem akad.

a ki azt abszolút monarchiának vagy despotiának merné nevezni.

A fennebbi állítások ha nem is mind igazak, valamennyien bírnak némi alappal. A vezéri és törzsfőnöki hatalom katonai hatásköre és annak örökletes volta a monarchiára emlékeztet; a nemzetgyűlésben a demokratiai elem, a törzs- és nemzetségfők kiemelkedő tekintélyében és ezen tisztségek örökös voltában az aristokratiai elem jut kifejezésre; a törzsek önállósága és a közös fővezér s nemzetgyűlés összetartó kapcsa pedig a szövetséges törzsszervezet mellett bizonyítanak.

Leghelyesebb azonban az utóbbi, mert ősi alkotmányunk sem monarchiának, sem aristokratiának, sem demokratiának nem mondható, mivel mindenből csak volt benne valami, de határozott jellege egyiknek sem volt még abban kifejlődve; holott a törzsszervezetben mind a három elem befoglaltatik, a közös fővezér és a nemzetgyűlés kapcsa pedig a törzsek és főnökeik önálló hatalmukra mellett a szövetségi alkatot juttatja kifejezésre.

Werbőczy a monarchia létezését határozottan kizárja, mondván: «quod quamvis olim populus iste Hungarorum, dum adhuc ritu viveret *gentilitium*, et non regem, sed ducem ac capitaneos haberet directores etc.»¹

A szövetség mellett bizonyít Anonymus, mondván: «Akkor (t. i. mikor az új haza elfoglalását elhatározták) maga a hét fejedelmi személy (principales personae) közös és komoly tanácskozás után belátták, hogy a megkezdett utat be nem végezhetik, ha csak nincs felettük vezér és parancsoló».

Ezt bizonyítják végre Constantinus Porph. következő szavai is: «(A magyarok) hét nemzetségből állottak, és sem

¹ Werbőczy H. K. II. 3. cz. 1. §.

nemzeti, sem idegen fejedelmük nem volt soha, de úgynevezett vajdák voltak köztük és ezek közül első volt Lebediás. Majd alább: «A turkoknak (így nevezi a magyarokat) ezen nyolcz nemzetsége fejedelmeinek alávetve nincsen: de egyenkint a folyamok mentén, melyek őket elválasztják, kölcsönös szerződéseket kötöttek egymással, hogy ha bármely rész fenyegettetnék háborúval, annak közösen minden erejükből segílyt nyujtsanak». Azután: «És a (magyaroknak) turkoknak ezen Árpád előtt, kinek utódai közül ma is választatnak Turcia fejedelmei, sohasem volt más fejedelmök».

Kétségtelen tehát, hogy a magyar ősalkotmány szövetséges törzsszervezet volt, a melyet Árpád vezérré választatása sem tett monarchiává, csupán egy lépéssel közelebb vitt hozzá.

De miután sem a monarchiai, sem az aristokratikus elem nem hiányzott az ősi alkotmányban, csak kedvező viszonyok kellettek hozzá, hogy a többi rovására mindkettő kifejlődjék és a magyar alkotmánynak későbbi főjellemvonását érvényre juttassák.

A monarchia kifejlődésének főgátjául szolgált a törzsfőnökök önálló hatalomköre, de a honfoglalás és az ezt követő háborús idők, úgyszinte a faji elszigeteltség, felette kedveztek annak, hogy a vezér katonai hatalma mindinkább megerősödjék; egy másik véletlen körülmény pedig arra játszott közre, hogy négy törzs egymással szorosabb szervi összeköttetésbe lépjen, a mi a vezér hatalmát ezen törzsek felett nagyobb mérvben juttatván érvényre, a vezéri hatalomnak monarchiává fejlődését segítette elő.

A honalapító Árpád halála után még kiskorú fia, Zsolt következett a törzsek szövetségéből álló nemzet kormányára, és helyette kiskorúsága idejére a legtekintélyesebb három törzsfőnök: Lehel, Bulcs és Botond bizattak meg a vezér teendőivel. Ennek eredménye az volt, hogy a három törzsfőnöknek

és a vezérnek törzsei egymással bensőbb viszonyba jutottak és felettök a három törzsfőből álló tanács szélesebb körű hatalmat gyakorolhatott, mint annakelőtte ki-ki saját törzse felett. Azon időkben nem is lehet szó az egyes hatáskörök szigorú elkülönzéséről, ennél fogva az egyes törzsfőnököknek saját törzseik feletti hatalma és a három törzsfőnökből álló tanácsnak valamennyi feletti hatalma mihamar confundálódott, egybeolvadt, ennél fogva meg is növekedett, és a midőn Zsolt vezér személyesen vette kezébe a vezéri hatalmat. Ő már az egymással szorosabb összeköttetésbe jutott négy törzs felett oly hatalmat kezdett gyakorolni, mint a minőt kiskorúsága idején a kormányzótanács gyakorolt. A háborús idők a vezér katonai hatalmának és imperiumának állandósulását eredményezték; az előbb említett körülmény pedig a vezérnek erkölcsi erejét az anyagi hatalom súlyával is növelte.

Ily körülmények között Taksony és Gejza már szilárdabb alappal bírtak a vezéri méltóság tekintélyének emelésére és hatalmi körüknek tágítására, és ha hitelt adhatunk szent István életírójának, Hartvicusnak, Gejza vezér a nemzet nagy része felett, talán az egész nemzet felett, zsarnoki módon és önkényűleg uralkodott,¹ szóval a vezérnek tisztán katonai és végrehajtói hatalmát valóságos monarchiai hatalommá változtatta.

Különben (ha ez másként lett volna) alig hihető, hogy az ő utódjának, Istvánnak Kopány felett nyert egy győzelme által sikerült volna a törzsfőnökök hatalmát oly mértékben megtörni, hogy annak visszaszerzésére többé egyetlen kísérlet sem tétetett a hatalmukat vesztett törzsfőnökök részéről. Nem alaptalanul állítom tehát, hogy a magyar alkotmány már Gejza vezér korában határozottan monarchiai jelleget nyert, Gejza vezér valóságos monarcha volt és ezen

¹ *Legenda st. Steph. I. Endlicher monumenta 165. l.*

monarchai hatalmat István csak keresztény ruhába öltöztette és a törzsszervezet megszüntetése által fenmaradásában csak biztosította, de újonnan nem teremtette.

Szent István nem csökkentette a nemzetnek azon szabadságait és a közügyekben való részvételét, a melyekkel Gejza vezér idejében tényleg bírt, hanem azokat még inkább növelte, mert csakis ezáltal nyerhette meg a nemzetet a királyság intézményének és a keresztény vallásnak befogadására.

Ez lehet oka annak, hogy őseink oly hamar megbarátkoztak a királyság intézményével és hogy különösen az Árpádok korának vége felé gyakran hivatkoznak szent Istvánra, mint a kitől a nemzet összes szabadságai származnak.¹

De miután Árpád utódai a vérszerződés 1. pontjában kifejezett szabad választásnak köszönhették méltóságukat, a királyi hatalom alapját pedig a vezérség képezte, a királyság is olyan volt a nemzet szemében, mint a mely a nemzet akaratából származik. Alkotmányunk szerint tehát kezdettől fogva az állami főhatalom forrása a nemzeti közakarat vala, mely főképen a fejedelemválasztásban nyert kifejezést,² a miből viszont az következett, hogy a király a nemzet előkelőbbjeit a kormányzásból ki nem zárhatta, a mint ez a vérszerződés 3. pontjában ki van kötve. Mert noha István a törvényhozást kizárólag királyi jogosítvány gyanánt tartotta fenn, mégis érezte, hogy az korlátlanul nem gyakorolható és a királyi tanácsban állította fel annak első korlátját.

A magyar királyság korlátolt monarchiai jellege, mely csiráját a vérszerződés 1. és 3. pontjaiban leli, már szent István idejében érvényesül, és alkotmányunknak úgy ez, vala-

¹ Arany-hulla bevezetés 2. §.

² Werb. H. K. 3. cz. 2. §.: «Verum posteaquam ad fidem catholicam sunt conversi. et Regem sponte sibi elegerunt» etc.

mint a királyság közhatalmi volta, megdönthetetlen alapelvét képezi. A vezéri hatalomból fejlődött királyság hatalmának forrása ugyanaz vala, a mi a vezéri hatalomé volt, t. i. a nemzeti közakarat, mely a fejedelemválasztásban nyer kifejezést; másrészt pedig az ekként egy physikai személyre ruházott királyi hatalomnak a nemzet minden tagja egyaránt alávetettét,¹ a mi azt közhatalommá tette; de ezen közhatalom csakis a nemzet befolyásával és a nemzet és király által együtt meghatározott formák szerint volt gyakorolható akkor is és gyakorolható ma is.

A koronázás az Árpád-házbeli királyok idejében.

Szent István, hogy a magyar nemzetet az európai keresztény népcsaládba fölvétesse, és hogy ott annak a megfelelő külső tekintélyt is megszerezze, királyi czímet és koronát kért a pápától.

Nem terjeszkedem ki annak fejtegetésébe, hogy miért kérte azt a pápától, és nem a császártól, mert ez már sokak által megvitattott és eldöntött kérdés. E helyütt csak azt emelem ki, hogy a magyar nemzet első királyának örök hálával tartozik eme előrelátó bölcseségéért, mert ha István a császártól kéri a királyi czímet és koronát, Magyarország ma nem önálló állam.

Szent István a pápától kért királyi czímet és koronát egy bulla² kíséretében megkapván, magát 1000-ben augusztus 15-én ünnepélyesen megkoronáztatta. Mint mindenütt a keresztény világban, úgy Magyarországon is, ezen koronázás

¹ Werb. H. K. I. 3. cz. 7. §.: «Neque enim Princeps, nisi per nobiles eligitur, neque Nobilis, nisi per Principem creatur.

² A bulla szövegét magyar fordításban lásd Horváth M. Magyarorsz. tört. I. 190. l.

nem lehetett egyéb, mint az uralkodónak az egyház által való királylyá kenése. tehát kizárólag egyházi cselekmény, az egyházi személyek részvétele mellett véghez vitt ünnepélyes szertartás. melynek politikai súlyt egyedül és kizárólag az egyházat a középkorban megillető kitünő politikai állás kölcsönzött. Annál inkább volt ez kizárólag egyházi jellegű szertartás Magyarországon, mert azon időben a kereszténység a magyar nemzet zöme előtt egy idegen, és a vezérnek a külföldiek segélyével megnövekedett anyagi hatalma által a nemzetre erőszakolt vallásnak tünt fel, melynek külsőségeit a magyarság elfogadta ugyan politikai okokból, de az a nemzet nagy részében még hosszabb időn át nem vert mélyebb gyökereket.

A római császárt a pápa, a magyar királyt pedig az esztergomi érsek mint a magyar egyház első főpapja, koronázta és kente királylyá az egyház nevében.

Hogy a koronázás tisztán egyházi cselekmény volt. kitűnik azon szavakból, melyeket az esztergomi érsek intézett koronázáskor a koronázandó királyhoz: «Fogadd e koronát és tudd meg, hogy ez a te méltóságodnak és erődnek jelképe, mely téged a mi hivatalunk fejévé tesz: hogy valamint mi a lelkiekben, úgy te a világiakban Istennek igaz tisztelője, az egyháznak minden ellenség ellen oltalmazója légy: haszonnal kormányozd az országot, a mely neked Istentől és annak szentjeitől adatott, a mi apostoli áldásunkkal. Erősen állj a királyi polczon, melyet a mindenható Isten hatalmából nyertél, a püspököknek és az Úr más szolgálóinak jelenlegi gyakorlata szerint; jusson eszedbe, hogy a mily közel állani látod a papságot Isten oltárához, oly tisztességet adj ennek mindenütt.»¹

A fennebbi szavak nem tartalmaznak semmit sem, a

¹ Bartal Comm. I. 182.

mi a király és nemzet közötti viszonyra vonatkoznék, azokban mindenütt csak az egyház és király közötti viszony jut kifejezésre, a királyi hatalom Isten hatalmából származónak mondatik, a mely azért adatott, hogy azzal az egyház minden ellenség ellen megoltalmaztassék, és az egyház szolgálainak a kellő tisztesség mindenben megadassék.

Természetes tehát, hogy a királyi czim és a koronázás a nemzet szemében akkor még nem bírt semmi különös értékkel, mert a keresztény egyház erkölcsi hatalma a nemzet zömét még érintetlenül hagyta.

István személye és uralkodásának iránya szerzett ugyan tekintélyt a királyi méltóságnak, mely a Gejza-féle vezérségnek csak új formája vala, de nem volt képes megszerzeni azt a koronázás szertartásának, mert a nemzet nagy része csak az erőnek engedve és István személyes tekintélye által indítatva hódolt az új vallásnak, de hitében és meggyőződésében attól még mindig idegen vala. Hogy tehát a koronázás egyházi ünnepélyességei a nemzet előtt is jelentőségre tegyenek szert, ahhoz előbb a nemzetnek nemcsak anyagilag, hanem erkölcsileg is a kereszténység hatalmi körébe kellett kerülnie.

Hogy a koronázás a nemzet előtt akkor még nem bírt erkölcsi súlylyal, és hogy a király személye a koronázás után sem állott magasabban, mint annakelőtte, annak fényes példájául szolgálnak ama trónvillongások, melyeknek az ország István halála után színhelyévé vált.

Pétert Samu, Samut Péter, Pétert András, Andrást Béla buktatja meg, pedig valamennyien meg voltak koronázva. Béla halála sem természetes, és Salamon sem a trónon fejezi be viszontagságos életét. És az Istvánt követő öt koronás király ellen a nemzetnek jobbik fele foglal állást és űzi el a trónról. I. Gejza több éven át uralkodik a nélkül, hogy magát megkoronáztatná, és Salamonnak még nem sikerül ellene

pártot szerezni, és csak I. Gejzától kezdve következik azon koronázott királyok sora, kik nem a trónról elüzetve végé-
zik be életüket.

A koronázásra a nemzet csak akkor kezd súlyt fektetni, a mikor már érzelmeiben is kereszténynyé válik és abban a királyi hatalomnak Isten nevében az uralkodó személyére való átruházását látja, t. i. László és Kálmán királyok óta.

Kálmán már «ex Dei gratia» királynak nevezi magát, és a királyi hatalomnak László által visszaszerzett tekintélyét sértetlenül fentartja, sőt növeli.

De a koronázás még alattuk sem vált államjogi intézménynyé, hanem csak mint keresztény egyházi intézmény, tiszteltetett az érzelmeiben és meggyőződésében is kereszténynyé vált nemzet által. A koronázás egyházi jelentősége és az első koronázott király iránt érzett nemzeti kegyelet idővel a szent István koronájában olvadt össze, és a mely tekintélyt István, László és Kálmán királyok szereztek a királyságnak és a királyság symbolumának, a koronának, ugyanazon tekintélyt szerezte meg később szent István koronája az utánuk következő királyoknak, és a koronázás intézménye mihamar oda fejlődött, hogy a királynak egyedül a szent István koronájával való megkoronázás volt képes csak megadni a királyi tekintélyt.

Kálmán utodai alatt is vannak trónvillongások, és a már megkoronázott király ellen is lépnek fel trónkövetelők, de a míg az előbbi trónvillongásokban a nemzet mindig a már megkoronázott király ellen foglal állást és a megkoronázott király az, a ki a nemzet többsége ellen a külföld támogatására szorul: addig a későbbi trónvillongások alatt a nemzet már a koronás király pártján áll és a külföld támogatja a trónkövetelő hercegeket. Így Boricsot II. Bélával szemben Boleszlav, így III. Istvánnal szemben II. Lászlót és IV. Istvánt Manuel.

III. Béla korában már oly magasan állott szent István koronájának tekintélye, hogy az esztergomi érsek a koronázás megtagadásával Béla trónra léptét megakadályozhatónak hitte, a XII. század végével pedig már oly nagy volt a korona és a koronás király tisztelete, hogy Imre király személyének felkent voltára hivatkozva, lázongó öcscsét, Endrét, híveinek szemeláltára, saját táborában egymaga kereste föl és őt kézen ragadva, elvezette és fogságba ejtette a nélkül, hogy a fegyvertelen király ellen Endre hívei közül csak egy kéz is mert volna fölemelkedni.

Ebből láthatjuk, hogy a míg nyugaton a koronázás továbbra is csak ünnepélyes egyházi cselekmény maradt, sőt lassankint az egyház politikai befolyásának hanyatlásával együtt annak jelentősége is csökkent és merő szertartássá vált; addig Magyarországon az nem csupán egyházi ünnepélyes beiktatásnak tekintetett, a mely ha elmarad is, az uralkodó politikai helyzetén mitsem változtat, hanem valószínű királylyá avatásnak, a királyi hatalommal való tényleges felruházásnak, mely nélkül a király nélkülözi ama tiszteletet, mely őt a nemzet fölé emeli és nélkülözi személye sérthetlenségének erkölcsi biztosítékát, vagyis a nemzet szemében legfeljebb csak tényleges országlóként, de nem valószínű királyként tűnik fel. És ezen felfogás — különösen az örökösödési elv érvényesülése idejében — uralkodó volt alkotmányunkban mindvégig és annak egyik sarkpontját képezi ma is.

Mert a mint a koronázás politikai jelentősége emelkedni kezdett (t. i. a későbbi Árpád-házbeli királyok idejében), szokássá vált, hogy a király a nemzet jogainak sértetlen fenntartására is esküt tegyen a koronázás alkalmával, a mi által a koronázás politikai jelentősége háttérbe szorítá annak egyházi jelentőségét; elannyira, hogy III. Endrétől kezdve szokássá vált még feltételeket is szabni a király elé és csak

azoknak elfogadása után ment végbe a koronázás. Ezen szokás következtében (a mi a királyválasztás elvének és a koronázás királylyá avató erejének összeolvadásából keletkezett) a koronázás egyházi jelentősége csak üres formalitássá törpült annak nagy horderejű politikai és alkotmányjogi jelentősége mellett, mert a koronázásnak elengedhetlen előfeltételévé vált a királyfelavatási oklevél kiadása, a király által az alkotmányra leteendő eskü pedig a koronázási szertartás legfontosabb actusává lett és a koronázással teljesen összeforrt.

Mielőtt azonban a koronázási eskü és felavatási hitlevél fejtegetésébe bocsátkoznám, lássuk, hogy miért tekintett hazánkban a koronázás valóságos királylyá avatásnak, a mire a szent korona tana adja meg a kellő felvilágosítást.

A szent korona tana.

A koronázás államjogi jelentőségének növekedésével szokássá vált, hogy a király valószínű utódját még saját életében megkoronáztatta, hogy annak a trónt eképen biztosítsa. Így II. András is megkoronáztatta Bélát, mint leendő örökösét, de a nemzet a koronázásban már királylyá avatást látott, ennél fogva a megkoronázott örökösöt is királynak tekintette, ki a gondjaira és kormányzatára bízott országrészek felett valóságos királyi hatalmat gyakorolni van hivatva.

Ezen felfogásnak első nyomaira akadunk az aranybullában, melynek 18. cikke így szól: «A nemesek a tőlünk nyert szabadságnál fogva, szabadon mehetnek fiúnkhoz, mint a nagyobbtól a kisebbhez, és ezért azoknak javai ne rontassanak meg».

«Valakit, a ki a mi fiúnk igazságos ítélete által elítéltetett, vagy a kinek ügye előtte elkezdett, míg az általa be nem végeztetik, be nem fogadunk: viszont a mi fiúnk sem.»

Kitűnik továbbá Gergely pápának Bélához 1235-ben intézett leveléből,¹ a melyben Bélát rex juniornak, ifjabb királynak nevezi, a ki az apja által reábizott országrészben királyi jogokat gyakorol.

IV. Béla az osztrák Frigyessel fennálló viszálya által indítatva, hogy a független Magyarország trónját fiának, Istvánnak biztosítsa, őt 1245-ben Székesfehérvárott megkoronáztatta. Ezen koronázással az imperialismusra törekvő Bélának bizonyára nem lehetett célja saját hatalmának gyöngítése és ismétlése azon helyzetnek, melybe ő atyjával került, de az eredmény megint csak az volt, hogy a megkoronázott örökös a kormányára bízott országrész királyi hatalommal bíró kormányzónak tekintette.

Az ifjabb királyság intézménye sok viszálykodásra adott okot apa- és fiú- király között, a mi a királyi tekintély lehanyaglását és a nemzetnek az államhatalom gyakorlására növekedő befolyását eredményezte. Hiszen az aranybulla vívmányait az ifjabb király segítségével valósította meg a nemesség. Az ifjabb királyság intézménye okozta a várföldek eladományozását is, mi által a királyság azon katonai hatalomtól is megfosztotta magát, a melyre eddig támaszkodott és kénytelen volt — különösen a tatárjárás óta — a nemzetre támaszkodni és annak szolgálatát venni igénybe, hogy megfogyott fegyveres erejét pótolhassa.

Ezen idő óta a hűbéri elemek mindinkább tért hódítanak a magyar alkotmányban, de a magyar nemzetnek közjogi felfogását, mely a királyi hatalom virágkorában kiirhatatlan gyökeret vert a nemzet szívében, megváltoztatni többé nem képesek. A nemzet tehát mint egész állott a

¹ «Quocirca Serennitatem tuam — mondja a pápa levele — monemus et hortamur attente, quatenus in ea ac Regni parte, quam ex ordinatione Patris tui habes, alienationes revocare procures.» (Kovachich Vestigia Com. 81. l.)

királylyal szemben, és azon támogatásért, melyben a fegyveres erejében megfogytakozott királyságot részesítette, az egész nemzet, vagyis annak minden szabad tagja. igényelt több részt és befolyást az ország kormányzatára és a törvényhozásra.

Ámde ezen közjogi felfogás érvényesülésének útjában állott egyes uraknak elhatalmasodása, a kik a várjóságokkal való megadományozás folytán nagy terjedelmű földbirtokokra tettek szert, mi által hatalmuk is növekedvén, a kisebb birtokú nemességet elnyomni törekedtek. De a kisebb nemesség nem találta meg többé a királyságban azon hatalmat és tekintélyt, mely őt az elnyomatás ellen megvédeni képes volna; új tekintélyt keresett tehát, a melynek ha nem anyagi, hát legalább erkölcsi súlya adja meg neki azon szabadságot, melyet egyes hatalmas urak megrontani törekedtek.

Elhunyt jeles királyaira kegyelettel emlékezett vissza a nemzet zöme, és a multból akarta visszaidézni azoknak tekintélyét, hogy a jelen fejedelmeit azoknak nymbusával övezze körül és adja meg nekik azon erkölcsi súlyt, mely nélkül magukat és szabadságukat nem érezték biztosságban. Kötelezni akarta királyait arra, hogy a nemzet szabadságait megvédelmezze az egyesek elnyomása ellen, és részt akart venni az államhatalom gyakorlásában, hogy azt önnön szabadságának megvédésére fordítsa.

Az elhunyt királyok tekintélyét azon koronában, mint szent ereklyében, látta a jövő számára biztosítva, mely azoknak fejét érintette, a kik iránt örök kegyelettel viseltetett, és a koronázás ténye által hitte azt az utódokra átszármasztatni, de más részről esküt is kívánt a koronásáskor királyaitól arra, hogy azon tekintélyt, melylyel a koronázás által felruháztatnak, a nemzet szabadságainak fentartására fogják fordítani.

Ez által a királyi hatalom korlátai is természetszerű-

leg szaporodtak és a nemzet szabad tagjainak befolyása — különösen az arany-bulla óta — úgy a kormányzatra, mint a törvényhozásra szükségkép növekedett.

Ily körülmények között — miután a korona tekintélye szerezte meg a nemzet zöme előtt a király számára a tekintélyt és a nemesség támogatását — szent István koronája vált az államhatalom személyesítőjévé, és mindazok, kik azon hatalom gyakorlásában részesek voltak, a szent István koronáját a maguk összeségének tulajdonául, önmagukat pedig annak tagjaiul kezdték tekinteni.

A mily mértékben növekedett a nemzetnek az államhatalom gyakorlásában való részesedése, oly mértékben növekedett a közszellem és emelkedett az államhatalmat személyesítő korona iránti kegyelet. Egyik szülte a másikat és ezen kegyelet a korona iránt az Árpád-korszak végén oly magas fokra hágott, hogy a koronát olybá tekintették, mintha abban volna a királyság ereje.

Szent István koronája az Anjouk korától kezdve nem többé a király, hanem az ország *szent* koronájának (sacra Regni Corona) neveztetik, a mi azt fejezi ki, hogy a királyság hatalma a nemzet akaratából származik, mert az ország szent koronája adja meg a királynak az uralkodás jogát, a királyi tekintélyt és hatalmat.¹

Viszont azért, hogy az Anjou-királyok alatt a felbomlott várszervezet helyett a banderialis hadi rendszer lépett életbe, mely a nagyobb földbirtoktól nagyobb hadi tevékenységet követelt és a jobbágy kezébe is fegyvert adott a nemzet is szorosabb függésbe jutott a királyságtól, mint volt az Árpád-házbeli királyok alatt; mert míg akkor csak személyes hadi szolgálatra volt a nemesség kötelezve és erre is csak a haza védelme végett, addig az Anjouk idejétől

¹ Werb. II. K. II. 9. cz. 2. §.

kezdve a földesurak kötelezve voltak birtokaik jobbágytelkeihez mérten harczosokat is állítani.

A királyság és a nemzet hűbéri formák mellett, de egy közjogi egészben egyesült és ezen egyesülés a koronázáskor nyert külső kifejezést, midőn a korona, a királyi hatalom jelképe, a nemzet beleegyezésével és kölcsönös eskü mellett tétetik a király fejére. Helyesen mondja Hajnik: «A szent korona idővel a király és a nemzet között megosztott közhatalomnak, vagyis az alkotmányos közhatalomnak vált jelképévé, és minden nevezetesebb közjogi viszony alakulására befolyást vevő közjogi fogalommal lett».¹

Kétségtelen, hogy már az Árpádok korának második felében kezdett kifejlődni azon államjogi elmélet, mely a «szent korona tana» név alatt ismeretes és melyhez hasonló egy népnél sem találunk, midőn a királyság hatalmának hanyatlásával annak egykori tekintélye a szent koronára szállott: teljes kifejlődését és önálló közjogi elméletté alakulásának befejezését azonban csak az Anjou-királyok alatt nyerte.

Az Anjouk korától kezdve ugyanis a magyar nemzet és királya között megosztott állami hatalomnak, melynek jelképe a szent István koronája vala, jelölésére ezen időtől kezdve az arany-bullában szereplő «királyi korona» (corona regia) kifejezés helyett, a «szent korona» kifejezés kezd használtatni, maga a korona az *ország szent koronájának* nevezetik; az ország területe, mely ezen korona hatalmának alá volt vetve, a szent korona területének mondatik; a király, mint a hatalom kezelője, a szent korona birtokosának tekintetik,² a királyi jövedelmek és javak a szent korona jövedelmeinek (peculium, hona sacrae Regni Coronae) nevezetnek.

Miután pedig a király az ő hatalmát a szent korona jogánál fogva gyakorolta, a birtok és nemesség adományozás

¹ Hajnik: Egyet. Európai jogtört. 207. l.

² Werbőczy H. K. I. 3. cz. 6. §.

joga is a szent korona jogának tekintetik,¹ ennél fogva minden szabad birtok is csak a szent koronától származhat, a szent korona minden birtokjog gyökere (*radix omnium possessionum*).

De azon időben a szabad földbirtok lévén a köztevékenység alapja, csakis az volt részes a szent korona hatalmának gyakorlásában, csakis az nem volt más hatalmának, egyedül a szent koronáénak alávetve, illetőleg csakis az volt a szent korona közvetlen hatalmának alávetve, a ki ily szabad földbirtokot bírt, a miért a szent korona tagjának (*membrum s. Regni Coronae*)² neveztetett.

A szent korona viselői és tagjai együtt képezték a szent korona testét (*totum corpus s. Regni Coronae*), vagyis a közhatalom teljét; ennél fogva csakis ott fejthette ki a szent korona működését, a hol annak egész teste jelen volt, t. i. csakis az országgyűlésen juthatott érvényre az állami souverain akarat, ott jöhetett létre a formai értelemben vett törvény.³

«Szóval — mondja Hajnik — a szent korona mindinkább azon kapocs, mely a magyar társadalom hűbériekké fejlődő alkatelemeit közjogilag összefűzi és a mely a XIV. századtól innen hosszú időn át a magyar államfogalomnak tekinthető.»

Sőt még ma is használtatik a szent korona a magyar államfogalom jelölésére és az ma is a nemzet és király között megosztott alkotmányos közhatalom symboluma, csak hogy ma a szent koronának, mint a magyar állam fogalma személyesítőjének tagjaiul és közvetlen alattvalóiul — miután a földbirtok elvesztette közjogi jelentőségét — az összes állampolgárok tekintendők; ennél fogva a szent korona nem minden birtokjog, hanem minden állampolgári jogok forrása.

¹ Werbőczy H. K. I. 3. cz. 6. §.; II. 3. cz. 2. §.

² Ugyanott I. 4. cz. 1. §.

³ Ugyanott II. 3. cz. 3. §. — Hajnik: Európai jogtört.

A fentebb előadott tannak kifejlődésével a szent korona fogalma önálló fogalommá vált ugyan azon koronától, melytől elnevezését vette, és a szent István koronája csak jelképe volt azután azon jogi fogalomnak; mindazonáltal azon kegyelet, melylyel a nemzet a szent ereklye iránt viseltetett, oly kiirt-hatatlan volt a nemzetből, hogy noha voltak arra kísérletek, hogy a fennebb kifejtett fogalom ne csupán a diademához fűződjen, hanem attól függetlenítették, azok mindannyiszor megtörték a mondhatnánk babonás ragaszkodáson, melylyel a magyar szent István diademája iránt viseltetett — a mint ezt Róbert Károlynak és I. Ulászlónak esetei is bizonyítják — és a nemzet sohasem volt képes a szent korona jogi fogalmát szent István diademájától elválasztani.

Dr. Ferdinandy Géza.

PSYCHOLOGIAI TANULMÁNYOK.

— Első közlemény. —

A realis és idealis eszméletről.

E folyóirat mult évi deczemberi számában «*Az ébrenlétről*» irt cikkemben arra az eredményre jutottam, hogy az ébrenlét tulajdonképen nem egyéb mint a realis és idealis eszméleti áramok rhythmikus váltakozása; most még csak hozzá kell tennem, hogy a kétféle áram tulajdonképen a jelennek s a multnak képviselője. Midőn ugyanis egészen a jelenben élünk, vagyis midőn a pillanat érdeke köti le figyelmünket, akkor a realis áram uralkodik lelkünk fölött; midőn azonban a mult emléke tolul fel lelkünkben, úgy hogy a jelent legalább pillanatra feledjük, akkor már az idealis áram befolyása alá kerültünk. A realis és idealis áramok váltakozását tehát úgy is kifejezhetem, hogy az actualis jelenbe folyton betolakodnak multunk emlékképei. A mit a költők váltig hangoztatnak, az szószerinti igazság: hogy t. i. a mult nem múlt el valóban, hanem mindenütt velünk van és árnyékként követi lépteinket.

A jelennek minden mozzanata egy árnyékot ébreszt föl a multnak hantjai alól, egy kísértetet támaszt föl emlékezetünk sülyesztőjéből; és ne higgye senki, hogy e kísérteteknek nincs valódiságuk, hogy nem élnek s hogy nem gyakorolnak hatalmat fölöttünk. A ki úgy él itt a jelenben